

**ПРИНЦИПИ ТА МЕХАНІЗМИ ПУБЛІЧНОГО АДМІНІСТРУВАННЯ
ЗЕЛЕНОЇ МОДЕРНІЗАЦІЇ АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ****PRINCIPLES AND MECHANISMS OF PUBLIC ADMINISTRATION
OF GREEN MODERNISATION OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF UKRAINE**

Стаття присвячена аналізу принципів та механізмів публічного адміністрування зеленої модернізації аграрного сектору України. Досліджуються теоретичні засади державного впливу на процеси трансформації аграрних відносин в умовах необхідності поєднання економічного розвитку з вимогами охорони довкілля. Обґрунтована необхідність теоретичного осмислення зеленої модернізації як складової державної аграрної політики, що спрямована на забезпечення раціонального використання земельних і природних ресурсів та підтримання стабільності аграрного виробництва. Окреслено розуміння зеленої модернізації аграрного сектору як послідовного процесу оновлення управлінських і господарських підходів, який передбачає впровадження екологічно орієнтованих принципів у систему державного управління сільським господарством. Визначено місце публічного адміністрування у забезпеченні зазначених процесів. Під публічним адмініструванням у цій сфері розуміється організована та правово врегульована діяльність органів публічної влади, спрямована на формування належних умов функціонування аграрного сектору з урахуванням екологічних вимог. Визначено систему принципів публічного адміністрування зеленої модернізації аграрного сектору. До їх числа віднесено принцип законності, поєднання економічної доцільності з екологічною обґрунтованістю, раціонального використання природних ресурсів, відповідальності та підзвітності органів публічної влади, а також принцип узгодження публічних і приватних інтересів. Підкреслено, що зазначені принципи мають визначати зміст управлінських рішень і напрями розвитку державної аграрної політики. Проаналізовано механізми публічного адміністрування, через які забезпечується реалізація зазначених принципів. Розкрито зміст нормативно-правових, організаційно-економічних та фінансових засобів державного впливу на аграрний сектор. Зроблено висновок про те, що ефективність зеленої модернізації залежить від узгодженості управлінських дій та послідовності державної політики у сфері сільського господарства.

Ключові слова: публічне адміністрування, аграрний сектор, зелена модернізація, принципи державного управління, механізми державного впливу, раціональне природокористування, стійкий розвиток.

The article is devoted to the analysis of the principles and mechanisms of public administration of the green modernisation of the agricultural sector of Ukraine. It examines the theoretical foundations of state influence on the processes of transformation of agrarian relations under the conditions requiring the reconciliation of economic development with environmental protection. The necessity of a theoretical understanding of green modernisation as a component of state agricultural policy aimed at ensuring the rational use of land and natural resources and maintaining the stability of agricultural production is substantiated. The paper outlines the understanding of green modernisation of the agricultural sector as a consistent process of updating managerial and economic approaches, which provides for the introduction of environmentally oriented principles

into the system of state governance of agriculture. The place of public administration in ensuring these processes is defined. Public administration in this sphere is understood as an organised and legally regulated activity of public authorities directed towards the formation of appropriate conditions for the functioning of the agricultural sector with due regard to environmental requirements. The system of principles of public administration of green modernisation of the agricultural sector is determined. These include the principle of legality, the combination of economic expediency with environmental justification, the rational use of natural resources, the accountability and responsibility of public authorities, and the principle of the harmonisation of public and private interests. It is emphasised that these principles should determine the content of managerial decisions and the directions of development of state agricultural policy. The mechanisms of public administration through which the implementation of the aforementioned principles is ensured are analysed. The content of regulatory, organisational, economic, and financial instruments of state influence on the agricultural sector is revealed. It is concluded that the effectiveness of green modernisation depends on the coherence of administrative actions and the consistency of state policy in agriculture.

Key words: *public administration, agricultural sector, green modernisation, principles of public governance, mechanisms of state influence, rational use of natural resources, sustainable development.*

Актуальність теми. Проблема організації державного впливу на аграрну сферу не є випадковою або кон'юнктурною. Вона закономірно впливає з розвитку державно-правових відносин та ускладнення суспільного життя. Сільське господарство як складова народногосподарського комплексу виконує не лише виробничі призначення. Воно пов'язане із забезпеченням продовольчої стабільності, підтриманням соціальної рівноваги на селі та збереженням природної основи господарювання. Саме тому аграрна діяльність не може бути залишена поза межами впровадження впливу держави.

Досвід господарювання переконує, що відсутність належної організації з боку публічної влади призводить до негативних наслідків – виснаження земельних ресурсів, порушення екологічної рівноваги, зниження довгострокової продуктивності аграрного виробництва. Звідси випливає необхідність переходу до такого типу розвитку, який забезпечує узгодження економічної доцільності з вимогами охорони довкілля. Цей процес позначається як зелена модернізація аграрного сектору. Однак модернізація як така не відбувається стихійно. Вона потребує чіткої державної організації, правового закріплення та адміністративного забезпечення.

Отже, питання принципів і механізмів публічного адміністрування зеленої модернізації стосується не лише вдосконалення окремих інструментів впливу. Воно зачіпає саму природу державного управління в аграрній сфері, його цілі, межі та засоби. Йдеться про визначення тих засад, на яких має здійснюватися державна діяльність, і тих форм, у яких вона повинна набувати практичного вираження.

Метою статті є з'ясування змісту принципів публічного адміністрування зеленої модернізації аграрного сектору та визначення системи механізмів державного впливу, що забезпечують впорядкування відповідних суспільних відносин і досягнення узгодженості між економічними інтересами суб'єктів господарювання та публічними інтересами охорони природних ресурсів.

Методи дослідження. Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціально-юридичні методи. Діалектичний підхід дозволив розглянути явища зеленої модернізації у їх взаємозв'язку та розвитку, виявити внутрішні суперечності між економічними та екологічними складовими аграрної діяльності. Системний аналіз дав можливість охарактеризувати механізми публічного адміністрування як упорядковану сукупність взаємопов'язаних елементів. Формально-юридичний метод використано для дослідження нормативних засад державного впливу, а логічне узагальнення – для формулювання теоретичних висновків щодо вдосконалення управлінської діяльності в досліджуваній сфері.

Виклад основного матеріалу. Проблематика зеленої модернізації аграрного сектору України за своїм змістом виходить далеко за межі суто виробничих або технологічних змін. Йдеться про перебудову способу господарювання на землі та способу державного впливу на цю сферу – впливу, що має забезпечити одночасно продовольчу функцію, ресурсну ощадливість, екологічну безпеку і соціальну стійкість сільських територій. Наприкінці ХХ століття економічне зростання в багатьох країнах, включно з Україною, забезпечувалося переважно через ресурсоеміні

й енерговитратні технології, що спричинило деградацію довкілля й загострення питання меж природного відтворення [1]. У самій логіці “коричневої” індустріальної моделі проглядається суперечність: нагромадження економічного результату відбувається шляхом виснаження природного капіталу, а тому втрачає довгострокову суспільну виправданість [1]. За цих умов концепція зеленої економіки виявляється не “модною формулою”, а науково і практично обґрунтованою відповіддю на ресурсні обмеження, кліматичні ризики й об’єктивну необхідність у зміні державної політики розвитку [1].

Зелена модернізація аграрного сектору має бути осмислена як об’єкт публічного адміністрування, тобто як сфера, у якій держава і місцеве самоврядування діють не випадково і не фрагментарно, а відповідно до закону, визначеної компетенції, процедур і відповідальності. У цьому сенсі публічне адміністрування не зводиться до управлінської декларації: воно виявляється у сукупності нормативних приписів, організаційних форм, фінансових і контрольних важелів, через які спрямовується поведінка суб’єктів аграрного виробництва, а також забезпечується узгодження приватного інтересу господарюючих суб’єктів із суспільним інтересом охорони довкілля та продовольчої безпеки. У науковій літературі переконливо показано, що інституційний вимір у цій сфері є ключовим: інституції формують “рамки” для поведінки учасників ринку, визначають порядок доступу до ресурсів, межі допустимого та способи державного впливу [9]. Саме тому зелена модернізація аграрного сектору потребує не тільки технологічного оновлення, а передусім – чіткої державної організації відповідних процесів, їх програмування, стимулювання і контролю.

Першим методологічним кроком є визначення принципів, які мають спрямовувати публічне адміністрування зеленої модернізації. У цьому аспекті важливо відрізнити принципи як керівні засади державної діяльності від конкретних заходів або програм. Узагальнюючи підходи, викладені у дослідженнях щодо зеленої економіки та державного стимулювання її розвитку, можна виділити принципи, що мають універсальне значення: справедливість і рівність у доступі до благ і підтримки; обережність і врахування планетарних меж; участь заінтересованих сторін у підготовці рішень; підзвітність і належне врядування; поєднання економічної, соціальної та екологічної стійкості; ефективність виробництва і споживання; міжпоколінний зв’язок як обов’язок інвестування в майбутнє [1]. Для аграрної сфери ці принципи повинні мати прикладне наповнення: справедливість – це не абстракція, а вимога рівнодоступності інструментів державної підтримки для різних категорій виробників; обережність – це обмеження екологічно шкідливих практик; підзвітність – це системний контроль і прозора звітність щодо впливу на землю, воду, біорізноманіття.

Разом із загальними засадами сучасні роботи з гармонізації політик України та ЄС пропонують уточнений перелік принципів, який безпосередньо орієнтує адміністративно-правовий механізм у напрямі “зеленого курсу”. Зокрема, виокремлюються принцип декаплінгу (розрив залежності між економічним зростанням і зростанням екологічного навантаження), зменшення вуглецевого сліду, використання найкращих доступних технологій і практик, перехід до циркулярної економіки, декарбонізація і доступна енергія, а також нульове забруднення довкілля [11]. Ці принципи важливі тим, що вони “передають” загальну ідею сталості у формі вимог, придатних для нормотворення, планування, інспектування та оцінювання. У такому вигляді принципи стають реальними правовими орієнтирами, що можуть бути покладені в основу державних програм, стандартів, дозвільних процедур, критеріїв державної підтримки.

Другим кроком є характеристика механізмів публічного адміністрування зеленої модернізації. У літературі з державного стимулювання “зеленої” економіки підкреслено, що регулюючий вплив держави здійснюється через окремі механізми – правові, організаційно-економічні, фінансові, інформаційні тощо [4]. При цьому “механізм” не слід розуміти як одиничний інструмент; він є системою, яка включає уповноважені інститути та набір форм, методів, засобів і важелів впливу, що застосовуються цими інститутами [4]. Такий підхід придатний і для аграрної сфери, бо дозволяє уникнути хаотичного переліку заходів і побачити внутрішню логіку державної дії: хто діє, на що діє, якими способами і з якою метою.

Нормативно-правовий механізм у сфері зеленої модернізації аграрного сектору є базисним. Саме він формує правила гри, встановлює вимоги до екологізації виробництва, споживання та послуг, визначає компетенцію органів публічної адміністрації та запроваджує юридично значимі стандарти [4]. Його сутність полягає у створенні таких правових умов, за яких екологічно відповідальна поведінка стає або обов’язком, або економічно доцільним вибором. Для аграрного сектору це означає: нормативне закріплення вимог до охорони ґрунтів, регулювання застосування агрохімікатів, правила поводження з відходами виробництва, вимоги до якості та безпечності

продукції, а також узгодження національних стандартів із міжнародними, особливо у зв'язку з євроінтеграційним курсом [9; 10; 11]. Саме через нормативно-правовий механізм держава забезпечує те, що у правовій науці традиційно визначається як упорядкованість і загальнообов'язковість управлінського впливу.

Організаційно-економічний механізм у цій сфері виступає як поєднання управлінських функцій із економічними, правовими, адміністративними та соціальними заходами, спрямованими на формування умов, у яких “озеленення” стає складовою економічного зростання [4]. Він ґрунтується на взаємодії ринкового механізму та державного регулювання і впливає на суб'єктів господарювання через систему економічних важелів – від екологічних платежів і штрафів до субсидій, дотацій, грантів, податкових пільг і кредитних програм [4]. У аграрному секторі України організаційно-економічний механізм особливо важливий з огляду на історичну домінанту екстенсивного землекористування та високу частку ґрунтовиснажуючих культур у структурі посівів, що посилює деградаційні процеси [13]. За цих умов держава повинна не лише карати за порушення, але й створювати систему заохочення для тих виробників, які впроваджують ґрунтозберігаючі технології та науково обґрунтовані сівозміни [13]. Тут організаційно-економічний механізм набуває характеру “переналаштування” аграрної економіки: від короткострокового прибутку до довгострокової стійкості.

Фінансовий механізм є конкретизацією організаційно-економічного впливу. У теорії публічного управління трансформацією аграрного сектору підкреслюється значення субсидій, дотацій, пільгового кредитування, інвестиційних програм і грантів як інструментів модернізації, підтримки інновацій та підвищення екологічної відповідальності виробництва [9]. Додатково, у роботах про механізми стимулювання зеленої економіки наголошено на бюджетно-податкових важелях: держава може надавати переваги тим суб'єктам, які інвестують у екологобезпечні технології та реалізують “зелені” проекти [4]. Для аграрного сектору в умовах воєнного стану ця проблематика стає ще гострішою: масштаби втрат виробничого потенціалу, руйнування логістики, мінуння земель, матеріально-технічні збитки та падіння продажів ставлять питання не тільки про розвиток, а про збереження й відновлення виробництва [3]. Отже, фінансовий механізм зеленої модернізації має бути двоєдиним: з одного боку – антикризова підтримка, з іншого – спрямоване інвестування у стійкі технології та практики, що знижують екологічні ризики й підвищують ресурсну ефективність.

Інформаційно-комунікативний механізм у зеленої модернізації часто недооцінюється, однак його роль принципова. У наукових працях зазначається, що цей механізм містить потенціал взаємодії влади, бізнесу та громади, здатний не лише розв'язувати конкретні екологічні проблеми, а й змінювати суспільну свідомість у бік ощадливого ставлення до довкілля [4]. Для аграрної сфери інформаційна складова проявляється у забезпеченні доступу до програм підтримки, консультуванні щодо стандартів органічного виробництва, навчанні екологічно дружнім практикам, а також у формуванні ринкового попиту на екологічно чисту продукцію через екомаркування, сертифікацію та прозорі ланцюги постачання. Слід додати, що інноваційні моделі управління, включаючи цифровізацію, автоматизацію, використання даних для оптимізації ресурсів, у принципі не можуть бути реалізовані без інституційної й інформаційної підтримки держави [9]. У такому аспекті інформаційно-комунікативний механізм виконує подвійну функцію: забезпечує керованість процесів і водночас формує соціальну підтримку екологізації.

Окремого розгляду потребує інституційний механізм, оскільки зелена модернізація аграрного сектору є сферою багаторівневого управління. Інституційна теорія вказує, що державні органи, правила, норми та традиції формують “каркас” регулювання відносин між державою, виробниками та споживачами [9]. У сучасних умовах відсутність системності, неповнота і запізнення управлінських рішень різко знижують ефективність державного регулювання аграрної сфери [3]. Отже, інституційний механізм включає узгодження компетенцій між центральними органами та місцевим самоврядуванням, забезпечення єдності економічного простору, наявність спеціалізованих органів контролю та підтримки, а також розвиток партнерств між державою і приватним сектором, зокрема у формах державно-приватного партнерства для відбудови й оновлення матеріально-технічної бази, розвитку інфраструктури та впровадження “зелених” технологій [9; 13].

У цій площині євроінтеграційний чинник набуває значення не лише політичного гасла, а й правової й адміністративної вимоги. Ратифікована Угода про асоціацію між Україною та ЄС визначила напрям поступового наближення політик, а в секторі державного управління – орієнтацію на регуляторне зближення з ЄС [10; 11]. У роботах щодо гармонізації політик підкреслено, що виконання зобов'язань має часові межі, а загальний результат секторальної інтеграції

пов'язується з доступом до ринку ЄС без додаткових бар'єрів [11]. Відтак механізми публічного адміністрування зеленої модернізації не можуть ігнорувати європейські рамкові документи, зокрема Європейську Зеленоу угоду та стратегію “Від ферми до виделки”, оскільки саме вони задають орієнтири екологізації, ресурсної ефективності й трансформації продовольчих систем [14; 15]. Для України як держави, що інтегрується у спільний європейський простір, це означає: національні механізми регулювання мають бути сумісними з європейськими цільовими підходами, стандартами та принципами сталості.

Разом з тим, внутрішні обставини України – особливо воєнні та післявоєнні – формують особливий контекст зеленої модернізації. Дослідження про публічне адміністрування аграрного сектору в умовах воєнного стану фіксують масштабні втрати ресурсного потенціалу, руйнування техніки, дефіцит робочої сили, мінування полів, знищення тварин і значні фінансові збитки [3]. За цих умов публічне адміністрування мусить, по-перше, зберегти виробництво як основу продовольчої безпеки, а по-друге, закласти організаційні й правові передумови для переходу до стійкіших моделей господарювання – зокрема через підтримку інновацій, відновлення інфраструктури, підвищення якості та безпечності продукції відповідно до європейських стандартів, а також через адресну підтримку фермерських господарств [3]. У цьому проявляється суттєва риса сучасного публічного адміністрування: воно має забезпечувати не тільки розвиток, а й стабілізацію та відновлення.

Висновки. На підставі проведеного аналізу сформульовано такі висновки.

Принципи публічного адміністрування зеленої модернізації аграрного сектору України слід розуміти як систему керівних засад, що забезпечують правову та організаційну узгодженість діяльності публічної адміністрації й спрямовують державний вплив на досягнення екологічно та соціально виправданого економічного результату. З урахуванням сучасних підходів ці принципи доцільно розглядати як двокомпонентну конструкцію: загальні (справедливість, обережність, підзвітність, стійкість, міжпоколінна відповідальність) [1] та спеціальні євроорієнтовані (декаплінг, зменшення вуглецевого сліду, НДТМ/ВАТ, циркулярність, декарбонізація, нульове забруднення) [11].

Механізми публічного адміністрування у цій сфері доцільно систематизувати як взаємопов'язану сукупність нормативно-правових, організаційно-економічних, фінансових, інформаційно-комунікативних та інституційних механізмів. Кожен із них має власні інструменти, однак результативність забезпечується лише за умови їх узгодженого застосування [4; 9].

Критерієм оцінювання ефективності публічного адміністрування має бути не формальна наявність програм, актів чи декларацій, а фактичні зміни у поведінці суб'єктів аграрного виробництва та у стані ресурсної бази: зниження екологічного навантаження, підвищення ресурсної ефективності, відновлення родючості ґрунтів, розвиток органічного виробництва, а також досягнення відповідності стандартам якості й безпечності продукції, необхідним для доступу на ринку ЄС [3; 9; 11; 15]. Такий підхід переводить проблематику із площини декларацій у площину правового та управлінського результату.

Отже, зелена модернізація аграрного сектору не може бути забезпечена поодинокими проектами; вона потребує цілісної системи публічного адміністрування, в межах якої право встановлює вимоги та стандарти, організація забезпечує координацію, фінансові інструменти формують стимули й можливість, інформаційні – обізнаність і контрольованість, а інституційні – відповідальність і сталість управлінських рішень. За умов воєнних руйнувань і післявоєнних завдань така система має поєднувати модернізаційні та відновлювальні функції, орієнтуючись на європейський “зелений” порядок денний як нормативно-політичний орієнтир.

Список використаних джерел:

1. Боровик Ю. Т., Єлагін Ю. В., Полякова О. М. «Зелена економіка»: сутність, принципи, перспективи для України. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2020. № 69. DOI: <https://doi.org/10.18664/338.47:338.45.v0i69.200551>.
2. Клиновий Д. В., Мельник О. В. Інноваційні засади перспективної модернізації системи управління природними ресурсами України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 20. С. 28–32. URL: <https://ir.dpu.edu.ua/handle/123456789/3757>
3. Коновальчук І. С., Ковальов В. Г. Особливості державного регулювання та підтримки аграрного сектору економіки України в умовах воєнного стану. *Таврійський науковий вісник*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. № 5. С. 27–33. DOI: <https://doi.org/10.32782/tvp-pub.2023.5.3>.

4. Мороз В. В., Дима В. В. Механізми державного стимулювання розвитку «зеленої» економіки в Україні. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2018. № 8. С. 1–6. URL: http://www.dy.nauka.com.ua/pdf/8_2018/32.pdf
5. Петруха Н. Сутність та зміст зеленої трансформації сільськогосподарських підприємств. *Economic Analysis*. 2025. Т. 35. № 2. С. 566–582. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.566>.
6. Про засади державної аграрної політики та державної політики сільського розвитку : Закон України від 24.06.2004 № 1877-IV // Відомості Верховної Ради України. 2004. № 49. Ст. 527. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15#Text>
7. Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року : Закон України від 28.02.2019 № 2697-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19>
8. Про основні засади державної аграрної політики на період до 2015 року : Закон України від 18.10.2005 № 2982-IV // Відомості Верховної Ради України. 2006. № 1. Ст. 17. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2982-15#Text>
9. Солошенко Р. М. Концептуалізація механізмів публічного управління трансформацією аграрного сектору. *Публічне управління та державне управління*. 2021. № 4. С. 170–176. DOI: <https://doi.org/10.32782/pdu.2021.4.24>.
10. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом : ратифікована Законом України № 1678-VII від 16.09.2014. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011
11. Харченко Т. О. Концептуальні засади «зеленої» економіки в механізмах державного регулювання сталого розвитку аграрного сектору: гармонізація політик України та ЄС. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Публічне управління та адміністрування. 2023. Т. 34. № 5. С. 82–88. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2663-6468/2023.5/14>.
12. Харченко Т. О. Публічне управління сталим розвитком аграрного сектору України : дис. ... д-ра наук з держ. упр. Харків, 2021. URL: https://ipa.karazin.ua/wp-content/themes/education/filesforpages/science/Disertaciya_Harchenko_TO.pdf
13. Хахула Б. В. «Зелена економіка» – основа інноваційного розвитку аграрного сектору України. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11. № 20. С. 256–264. DOI: <https://doi.org/10.31073/foodresources2023-20-25>.
14. European Commission. The European Green Deal : Communication from the Commission. Brussels, 11.12.2019. COM(2019) 640 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52019DC0640>
15. European Commission. A Farm to Fork Strategy for a fair, healthy and environmentally-friendly food system : Communication from the Commission. Brussels, 20.05.2020. COM(2020) 381 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52020DC0381>

Дата першого надходження статті до видання: 05.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.01.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 27.05.2026